

MITEN KÄYTÄN OLEMUSKIELISET ILMAISUNI -LOMAKETTA?

Havainnointilomake on tarkoitettu henkilöille, joiden ensisijainen kommunikointikeino on olemuskieli. Sen avulla voi koota ja kuvata, mitä yksilölliset eleet, kehon kieli, ilmeet, äänteily ja toiminta tarkoittavat sekä sopia miten erilaisiin viesteihin tulisi vastata.

MITÄ HYÖTYÄ OLEMUSKIELISTEN ILMAISUJEN HAVAINNOIMISESTA JA TIEDON KOOSTAMISESTA ON?

Usein ajattelemme, että luonnollisia eleitä on helppo tulkita (esim. pään pois kääntäminen = ei / en halua). Joillekin puhevammaisille ihmisille on kuitenkin saattanut muodostua yksilöllisiä tapoja viestiä. Esimerkiksi maiskuttelu voi tarkoittaa jollakin henkilöllä ”Olen janoinen”, kun taas toisella maiskuttelu on merkki siitä, että hän on iloinen ja tyytyväinen. Läheiset ihmiset ovat yleensä oppineet tulkitsemaan näitä viestejä, mutta on tärkeää, että myös muut kommunikointikumppanit osaavat tulkita ja ymmärtää henkilön ainutlaatuista viestintää.

KENEN KANSSA HAVAINNOINTITYÖVÄLINETTÄ KANNATTAA KÄYTTÄÄ?

Olemuskieliset ilmaisuni -lomake on havainnoinnin työväline ja siitä hyötyvät erityisesti ihmiset, joiden kommunikoinnin onnistuminen riippuu lähi-ihmisten taidosta tulkita ja vastata heidän viesteihinsä. Lähi-ihmiset voivat kehittyä taidoissaan, kun heillä on käytettävissään esimerkkejä siitä, miten ja mitä henkilö yrittää ilmaista ja miten heidän itsensä kannattaisi vastata näihin kommunikointiyrityksiin.

MITEN LOMAKETTA KÄYTETÄÄN?

Tutustu ihmiseen viettämällä aikaa hänen kanssaan ja havainnoi häntä erilaisissa arjen tilanteissa. Keskustele lisäksi niiden ihmisten kanssa, jotka tuntevat hänet hyvin ja jotka toimivat hänen vuorovaikutuskumppaneinaan erilaisissa ympäristöissä.

1. Suunnittele, havainnoi ja kuvaile käyttäytymistä. (ts. mitä henkilö tekee)

Pohdi tässä vaiheessa,

- mitä toimintoja alat listata
- milloin ja missä tietty käyttäytyminen ilmenee eli missä tilanteissa sinun olisi hyvä tehdä havaintoja
- miten kuvailisit käyttäytymistä mahdollisimman selkeästi
- mitä useimmat ihmiset (pääasialliset vuorovaikutuskumppanit) tulkitsevat käyttäytymisen tarkoittavan
- mikä on paras tapa vastata viestiin.

2. Kokoa ja tee lisää tulkintoja käyttäytymisestä.

Kirjaa ylös, mitä tietyt toiminnat voisivat tarkoittaa. Henkilö saattaa käyttää samaa ilmaisukeinoa eri asioiden kommunikoimiseen eri tilanteissa. Joskus lähi-ihmisillä saattaa myös olla

Lähde: Scope (2016). *The Connecting Me Tool Kit – Part 2. A resource to support people with communication difficulties to fully participate in their planning of individualised services using a co-design approach.*

keskenään erilaisia tulkintoja ja sen vuoksi on tärkeää keskustella heidän kanssaan ja yrittää löytää yhteinen näkemys. Muista tarkistaa tutuilta ihmisiltä, että he ovat samaa mieltä kansasi ja että olet kirjannut asiat oikein. Valokuvat tai lyhyet videot saattavat myös helpottaa muita ymmärtämään paremmin henkilön kommunikointia.

Olemuskieliset ilmaisuni -taulukkoa voi alkaa tässä vaiheessa täydentää. Voit kirjata taulukoon yksittäisiä viestejä ja niiden merkityksiä tai ryhmitellä viestit esimerkiksi tiettyjen tilanteiden ja niitä kuvaavien otsikoiden alle (esim. ulkoilu, ruokailu, valokuvien katselu). Mikäli käyttäytymiselle on olemassa vaihtoehtoisia tulkintoja, kannattaa nekin kirjata lomakkeelle. Myös se, miten viesteihin olisi hyvä vastata, voi joskus vaihdella tilanteesta toiseen, vaikka pyrkimys olisikin yhtenäiseen vastaamisen tapaan. Erilliset A4- tai A5-kokoiset sivut voi joko laminoida tai laittaa kansion muovitaskuun.

3. Kirjoita minä-muodossa. Esimerkiksi ”Kun teen...se tarkoittaa...”.

4. Jaa kokoamasi havainnot eri osa-alueisiin.

Käyttäjää helpottaa, kun jaat kokonaisuuden pienempiin osiin ja otsikoit osiot selkeästi, esim. vapaa-aika, sosiaaliset vuorovaikutustilanteet, ruokailu, kylpeminen jne. Kuvaile myös erikseen, miten henkilö ilmaisee, että hän pitää / ei pidä jostakin tai miten hän viestii kyllä / ei.

5. Tiedota muille.

Päivittäisten vuorovaikutuskumppaneiden ja mahdollisten uusien kumppaneiden on tärkeää tietää sanastosta. Kopio Olemuskieliset ilmaisuni -koosteesta tulisi olla helposti kaikkien saatavilla.

6. Päivitä.

Olemuskieliset ilmaisuni -kooste tulisi päivittää säännöllisesti (esim. vuosittain) ja varmistaa, että sisältö vastaa henkilön sen hetkistä kommunikointia.

SÄILYTYS

On tärkeää huolehtia siitä, että Olemuskieliset ilmaisuni -kooste kulkee henkilön mukana ympäristöstä toiseen ja että se löytyy helposti silloin, kun sitä tarvitaan. Huolehdi siis, että koottu tieto on tuotettu kestävässä ja mukana kuljetettavaan muotoon. Yksinkertaisimmillaan Olemuskieliset ilmaisuni -kooste voi olla yksi laminoitu A4-sivu tai koosteen voi liittää osaksi laajempaa henkilökohtaista portfolioa.

Tallenna kokoamasi tieto sähköisessä muodossa tietokoneelle. Voit jakaa tiedostosta kopioita esimerkiksi muistitikulla muihin ympäristöihin, mikäli henkilö itse tai häntä edustava läheinen antaa siihen luvan. Varmista myös, että Olemuskieliset ilmaisuni -koostetta säilytetään tietoturvasääntöjen mukaisesti.

Lähde: Scope (2016). *The Connecting Me Tool Kit – Part 2. A resource to support people with communication difficulties to fully participate in their planning of individualised services using a co-design approach.*

ESIMERKKI

OLEMUSKIELISET ILMAISUNI -HAVAINNOINTILOMAKKEEN KÄYTÖSTÄ

Nimi: Mikko Mainio

Havainnointijakso: maaliskuu 2019

Seuranta: maaliskuu 2020

Havaintojen kokoaja(t): vanhemmat, omaohjaajat kotona ja päivätoiminnassa

Tilanne:

Mitä minä teen	Mitä ilmaukseni tarkoittaa	Mitä sinä voit tehdä
Poistun meluisasta huoneesta.	<ul style="list-style-type: none">• tarvitsen tauon• haluan tehdä jotain muuta• tarvitsen tekemistä	Kysy, mitä haluan tehdä seuraavaksi. Käytä toimintataulua, johon on koottu kuvia minulle mieluisista tekemisistä.
Tulen lähelle ja kosketan.	Tarvitsen apuasi.	Pyydä minua näyttämään, missä tarvitsen apuasi ja kysy mitä voit tehdä hyväkseni.
Ojennan juomalasin tai lautasen sinulle.	Tarvitsen apuasi juomisessa tai syömisessä. Esimerkiksi <ul style="list-style-type: none">• juomapillin• apua ruoan pilkkomisessa.	Auta minua ja rohkaise sen jälkeen jatkamaan ruokailua itsenäisesti.
Olen tavanomaista hiljaisempi.	Saatan tarvita aikaa rauhoittua ja olla itsekseni.	Kysy, onko kaikki hyvin. Tiedustele, haluanko siirtyä rauhallisempaan tilaan. Voit ehdottaa paikkaa, jossa saan olla hetken itsekseni.